

LIBRI II. SECTIO II. CAPUT III.

De

Bezoardicis secundi & tertii generis.

VT vero primum in hisce morbis est exclusio fermenti peregrini maligni, id quod nisi mature fiat, necessum est alia, vna consequi non minus periculosa, quæ omnia cessare oportet, facta illa exclusione, & demto, quod fermentationem peregrinam inferre queat; ita effectus porro consequentes quæ respiciunt, bezoardicorum titulo merito quoque veniunt.

Adeoque II. talia sunt *resolutionem nimiam impediencia*; non neglecto penitus priori. Respiciunt scilicet hæc productum *primum malignitatis, quatenus ex ordine dimouetur sanguis & serum, seu resoluitur.* Primum nempe genus bezoardicorum respicit quasi sanguinem & serum simul; alterum hoc elementum alterum, nempe sanguinem, particulas sulphureas & salinam ferorim, quatenus sulphureas has particulas & volatiles salinas nimis efferatas obrundunt, eneruant & alterant. Alias enim necessario vincula destruantur & sulphur nimis rarefit.

Talia diuerso respectu sunt 1. *adstringentia temperata, vt tormentilla, bistorta, potissimum in febribus malignis cum diarrhœa, quæ pessimi est ominis, cæteris paribus, item puluis slypticus.*

2. Paria faciunt, licet remissius, *mucilaginosæ, vt cornu cerui, eiusque gelatina, C. C. Philos. ppr. & magister. item scorzonera, imprimis montana, Italica, & nostras; terra lemnia, sigillata, bolus armena &c.* Hæc ipsa hoc censu venire palam faciunt tum diarrhœæ malignis febribus solennissimæ, etiam in ipsis puerperis, tum hæmorrhagiæ, quin imo non raro sudores ipsi. Eoque maligniores cum sint febres putandæ, quo magis alterutrum horum

horum comitem sibi adsciscunt; tanto magis locum inter bezoardica habent hæc ipsa adstrictoria, ita tamen comparata, vt simul calorem p. n. respiciant. Mucilaginosa vero sal illud peregrinum, quod expulsiõne secerni non potuit, inuisant quasi & sic temperant, vnaque remoram ponunt sali volatili rarefactivo. Adeoquo & freno in his morbis eget natura & stimulo; stimulum addunt expulsiua, quæ laudauimus, frenum reliqua secundi ordinis.

3. *Præcipitantia* quoque huc faciunt, tum absorbentia, si qua aciditas peregrina se immiscuerit, tum reuera inuerentia humorum *ὀξυασμὸν*. Vtroque modo fluxiles redduntur, seu in motum citantur & circulum debitum humores. Neque alia ratione agit *lapis bezoar* vterque, *orientalis*, maiori virtute conspicuus, & *occidentalis*, minori commendabilis, vt & pretio. Idem præstant bezoardica mineralia quæcunque. Illa nempe non tam fixata sua origine obuiam eunt malignitati, quam ipsa hac sua præcipitandi virtute, vnde disiciuntur humores & præcipitantur. Talia sunt $\frac{1}{2}$ *diaph. bez. miner. s. yle, Siale, Dre, &c.* Hinc frustra sunt, qui eadem hæc reliquis omnibus vnice anteferunt, cum potius homogeneis aliis miscenda sint, vti v. g. $\frac{1}{2}$ *ium diaph. cum. C. C. phil. oc. 69. a. & extracto scorzon. mont. par. qui puluis bezoardicus minor est, abunde facit officium. Vti maior esse potest sequens: R. rad. contrayeru. terr. lemn. unicorn. fossil. corall. rubr. ppt. $\frac{1}{2}$ diaph. succin. alb. ppt. a. $\frac{1}{2}$ C. C. philos. $\frac{1}{2}$ lap. bez. occid. $\frac{1}{2}$ ol. citr. $\frac{1}{2}$ M. F. puluis, alterandi & confortandi sine vtilissimus, in febribus malignis, variolis, morbillis, dysenteria & aliis huius generis morbis. Datur ad $\frac{1}{2}$ g. xii. xv. $\frac{1}{2}$ remiscendus cum *cinnab. nat. anodynis, C. C. volat.* aliisque. Tacemus puluerem bezoardicum *Sennerti, Rolsincii*, aliorumque. Præter illam vero exsiccandi & serum corrigendi vim eadem bezoardica mineralia sunt *ἀνοια*, omnis qualitatis heterogeneæ expertia, & tanto magis huic scopo propria, quo magis sunt pura, fixata, & particulis metallicis foeta. Hæc ipsa tamen præcipitantia non sunt vnus & eiusdem generis. Exemplo sit unicornu fossile & animale; illud magis adstringit & sicat,*

cat, hoc magis genium naturæ suæ retinet, & ad exemplum aliorum similibus sal volatile suum facile ostendit reconditum.

Quæcunque enim vel sal volatile in sinu gerunt, vel quoque mucilaginem blandam obuiscantem & infringentem, illa ipsa vel mineralibus dictis palmam dubiam reddunt, unde non fidendum iisdem magis, quam aliis cuiuscunque regni bezoardicis.

4. Nec acida sunt excludenda ex hac classe, siquidem illa sulphur quam maxime obtundunt, & sal volatile peregrinum rarefaciens figunt. Hinc † s. & bezoard. succ. citr. granator. aurant. Re ros. viol. fl. 4. cord. ▽ bez. Ruland. sirup. acetos. citr. sunt bezoardica, inprimis vero chysus & Aratus, & bezoardicus pluribus nominibus.

5. Ipsa quoque opiata huc faciunt, licet incomplete & cum aliis, quatenus & ipsa infigne hoc habent beneficium, quod (1.) in centro ligant fermentum febrile, idque (2.) ad exteriora profligare iuuant & sudorem vnice promouent, (3.) coagulura simul auerunt, (4.) spirituum profligationem prohibent (5.) sanguinis & seri vincula quam accuratissime defendunt, modo prouide in vsum vocentur.

Hæc ipsa tum in genere malignitati obfistunt & bezoardica sunt, licet secundario saltem, tum speciatim illis morbis malignis debentur, vbi humor serosus freno indiget, vt in fluoribus quibuscunque cum febribus coniunctis, tunc enim maxima semper horum habenda est ratio. Et ex hac ratione consultum est, Ras bezoardicam constituere varii generis ingredientia, vt eo magis polychresta sit. Hinc ea occasione dicendi data duo libabimus speciatim, theriacam & Ras bezoardicas. Afferuimus cum Platero & Waleo, theriacam sine opio confectam sudorem non mouere, duplici ex fundamento, tum quod opium sudoriferum esse quotidiana testetur experientia, minima nempe quantitate, vt datur, assumta, agrotos in sudorem blandum & copiosum diffuere. Si ergo opium mouet potenter sudorem ad gr. i. y. g. merito eandem vim exeret in theriaca id ipsum, siqui-

siquidem huius ℥j. circiter gr. i. opii recipit. Hoc vero ablato, necessum est, destitui theriacam virtute tam insigni sudorifera. Tum experientia, de qua illud vulgatum notum est, vnam experientiam plus valere, quam centum rationes. Audiamus *Walaum* ipsum præeuntem, medicamenta sudorifera, *inquit*, pauca vera sunt, & inter hæc excellit opium; quod enim theriaca, quod mithridatium sudorem moueant, hoc omne ab admixto faciunt opio. Expertus ego sum, *addit*, hæc duo electuaria, absque opio præparata, sudorem profus non mouisse, *m. m. p. 65*. Ad sunt ergo duo immota hæc fulcra. ratio & experientia, nisi velimus negare experientiam viri fide digni, eamque sublestant vocare, stabilitam tamen ratione. Cui accinit in *disqu. therapeut. Swalbius*, hoc est, *inquit*, (scilicet opium,) quo theriaca, quo mithridatium, quo diascordium, & pleraque antidota sudores præcipue eliciunt. *S. 4. p. 89*.

Contra hæc vero sunt, qui assertum hoc negant, & eiusdem veritatem impugnant. Modestius paulo *Velschius* in *comment. id negat, quod reliqua theriaca ingredientia videantur id satis præstare posse circa opium*. Experientiam vero laudat in contrarium nullam. Idem facit *Hannemannus* *Tract. de inebriamentis p. 13*. concedens opium vi diaphoretica pollere, ast omnem vim diaphoreticam, qua theriaca, mithridatium, diascordium prædita sunt, soli opio velle acceptam referre, esse postulatum nimis liberale. Ratio additur eadem; *multa illa electuaria ingredi, qua sunt natura sua diaphoretica*. Ad experientiam vero *Walai* dicit: hæc electuaria forte sudorem non prouocant, non quia opium absuit, sed vitium fuit in assumentibus. Experientia vero itidem in contrarium assertur nulla. Sed respondemus, negando, in theriaca esse naturam suam diaphoreticam, quibus in ℥j. vel ℥j. opii vim sudoriferam queas adscribere. Ponamus esse talia ex farragine myrrham, rad. mei, gentianæ, phu pontici, & terram lemniam, tot enim forte excerpseris; horum vero dosis tam exigua est, virtus tam pauca sudorifera, ut minime sudorem istis adscribere queas. Nulla ergo insunt theriacæ diaphoretica seu sudorifera potius proprie dicta, nisi velimus hypothesein

pothesin illam supponere, calida sudorem mouere, quod saniores medici negant, neque enim *Vi*, piper, cardamomum, id faciunt, & fixa contrarium testantur. Deinde experientiam viri probati negamus posse subtrui frustranea coniectura. Omnes nempe circumstantiæ reclamant. Assumpta fuit theriaca sudandi sine, nullum in hoc vitium esse potest vel fingi saltem adsumentium; non motus inde prorsus fuit sudor, neque hic vitium adsumentibus adscribi potest vllum.

Hæc de theriaca. Quod *Ras* bezoardicas attinet, vsu obtinuit hodie, vt *M. S.* quasi basin præbeat his ipsis, vnde & eadem vocari solet *weisse Bezoar*, *Diactur*; ita vt nihil aliud videatur *Ra* bezoardica *Michaëlis* & aliorum, quam *M. S.* tinctæ & concentrator, mutuante *Ram* medicamento a sandalo rubro. Vt adeo quod *therica* & huic affinia sunt in forma media, puluis bezoardicus in forma sicca, id in liquida sit *Ra* bezoardica, tantoque magis se commendet præ reliquis, quo magis constat, liquida citius penetrare & fundere humores, magisque adeo esse actiua. Præter vnum hunc modum *Ræ* bezoard. parandæ, nempe citra extractionem specierum, *Ra* aliunde veniente, vel peregrina sandali, vel extractorum bezoardicorum, alter quoque in vsu est ex speciebus bezoardicis selectioribus, beneficio *uus* bezoardici, (vtrisque maioris vel minoris apparatus assumendis,) extractis, adeoque propria *Ra*, vel adscititia innoxia, simul gaudentibus, de quo *vid. Schulz. Tract. de Ra bezoard.* Et posterior hic modus vel medius polychrestus est magis, vtrique vero opiata refracta dosi addantur concinne, iuuandi & refrenandi virtute; ita enim rarefactionem & resolutionem nimiam infringunt, tutando sanguinis & feri vincula. Par ratio est acidorum, vnde instar regulæ esse potest; acida & opiata bezoardicorum adiuuenta esse certissima, exemplo *M. S.* & theriacæ. Exempli loco esse potest *Ra* bezoardica sequens: *æ. rad. zedoar. gentian. ver. angelic. anthor. contrayeru. carlin. bistort. diptamn. alb. torment. scorzon. Ital. montan. vincetox. ölnit. a. ʒj. fl. galeg. (vel onobrych. fylu. fl. rubr.) vlmær. calend. scabios. rut. a. ʒß. sem. fraxin. card. bened.*

bened. aquileg. rut. a. ꝑj. bacc. parid. ꝑß. cubeb. gran. kerm. g. opobals. a. ꝑß. cort. citr. ꝑvj. camph. myrrh. elect. a. ꝑj. croci ꝑj. Conc. cont. g. m. Affund. ~ bezoard. seu ex ☉ extracti prioris, seu sambuci citratum, e fl. sambuc. & cort. citr. &c. q. f. Cum per aliquot dies steterit in leni digestionē. add. ~ ☉is striat. ꝑj. sandal. rubr. ꝑß. Tinctura saturata decantetur & exprimatur, seruanda ad vsum, in febribus continuis & malignis, variolis, morbillis, peste, pleuritide; febribus puerperarum, doloribus capitis, erysipelate, dysenteria, inflammationibus, defluxionibus catarrhalibus, casu ab alto, & vbi alias sudore opus est, probatissimi vsus. Miscetur per se cum subduplo vel subtriplo mixturæ simplicis, & Ræ anodynæ guttulis aliquot; cum aliis vero pro indicationum modulo varie.

Tertio, vt opus est per dicta excludere seminium, tutari sulphur & sal volatile sanguinis; ita non minus tutandum est studiose serum ipsum, adeoque bezoardica quoque sunt, licet itidem respectu priorum secundaria quasi, *qua seri defectum solantur*. Plurimi in hoc falluntur, qui vnice expulsiuus illis vtuntur, neglectis hisce; licet contra ea & in his excessus fieri possit.

Solantur serum substantifice humectantia, aquea temperata, aqua ipsa. Laudabimus hanc in rem non tam veterum morem, qui aquæ frigidæ potum in febribus maximi æstimarunt, teste vel vno Galeno, quam locum egregium Georg. Hornii in arca Mosis p. 124. Ab alcali, *inquit*, fitis est inextinguibilis, nisi per acida & puram aquam, crudam, incoctam, copiosissime ingestam, etiam si vomitu, flamma præualente, regurgitet, donec aqua in stomacho remoretur; mox sequitur cessatio fitis, caloris, sopor, sudor, sanitas intra 12. horas, quod ipse multoties in acutissimis febribus probauit. Præcipuam in eo consistere curam remedio, vberè frigidæ potu, citra vllam venæsectionem & purgationem, asserit etiam ibidem p. 150. Paciant huc *∇æ scorzonera, sambuc. cord. Sax. frigida. galeg. bezoardica Rul.* aliorumque simplicium, vt *acacie, censurum nigr. &c. decoct. hordei c. CC. & scorz. inlepi, potiones, & ipsa imprimis emulsiones.* Cum enim tunc & per rationem, caloris velut Vesuuiani præsentiam, & *duroψλας*, si fiat V.S. deprehendatur sanguis spissus, colore cinnabarinio vel alio.

Tt

sero

fero omni quasi prius, quo sensu solemus dicere serum quasi omne incoctum esse, impossibile est, ut possit machina subsistere; quin hoc ipsum malignum est, & malignorum morborum multorum essentiale; merito studendum, ut principium hoc vitale, serum, seu humidum calido substernatur. Quod nisi fiat, vigiliæ deliria, deliria motus convulsivos, singula mortem inferunt.

Solantur serum acida, & inprimis Osa, quatenus illud fluxile reddunt, & sal peregrinum infringunt & temperant, v. g. *lap. prunella* inde nomen indeptus, quod prunæ huic vel feruori febrili conueniens fit, O giatum, O latum duplex, via sicca & humida paratum, O perlatum, corallatum, saturnisatum. Hæc scilicet singula ardorem, feruorem, rarefactionem nimiam, adeoque feri consequentem defectum, exhalationem & incoctionem remorantur, vel saltem non promouent, fluxile illud reddunt, temperant, simulque resolutionem & ichorescentiam impediunt, quatenus sulphureas particulas & salinas volatiles sanguinis nimis efferatas coercent, obtundunt, diluunt, eneruant & alterant.

Et speciatim in deliriis, ardore maiori; & ubi inflammatio in internis metuitur, Osa præsto sunt, ut in peste. Hinc cum in hac ipsa *salis* facile concipiat sanguis & carbunculos intenter, etiam interius, ut ipso ventriculo, Osa quoque cum aliis fecere officium, si non immediate, tamen mediate veneno debita.

Pertinent vero huc & illa, quæ serum in motum cient, eiusque quietem & *scior* ac vappescientiam corrigunt. Eaque necessaria esse demonstrat effectus, v. g. in peste bubones, qui non aliunde, nisi ab hac *scior* feri in glandulis, eademque ob fermentantem vim attollentis, conuunt. Fieri que ipsum facile, non difficile est colligere etiam a priori, ob sal peregrinum viscidum corrosiuum, vnde illabitur promte suis secerniculis, non vero elabitur.

Par ratio est in malignis, quando vel ob hanc causam, vel viscidius serum sudor nullus a medicamentis etiam propinatis obtineri potest. Eo casu & volatilia & fixiora profunt.

Ex illorum censu sunt vrinosa, ex posteriorum cinnabarina, vtraque ex ipsissima hac ratione in peste utilissima. Hinc obseruatum est volatilia vrinosa, nominata iam superius, in principio

cipio pestis summe fuisse proficua, & mediam quasi Ram bezoardicam, seu acidis refractis gaudentem, seu volatilem vrinofam fecisse strenue officium; nec minus cinnabarina, reliquis interpolata, vt ξ ialia alia facemus. ξ enim diaphoreticus, cuius preparationem ipse *Pamcellus* & *Helmontius* docent, non minimum in peste præstat. Nouimus medicum, qui in peste Viennensi euasit & gloriam reportauit, ab adhibito talismodi medicamento ξ iali. Cum vero hinc alibi vel nimis sibi fideret, Deo forsitan non primario in auxilium vocato, vel medicamento abuteretur, nec legitime æque applicaret, saltim sibi ipsi, morti in rapinam cessit non minus ac alii. Quemadmodum enim, posita hac indicatione, seu hoc intuitu sudorem alias difficulter mobilem excitare cum successu licet; ita, ad ichorescentiam vel rarefactionem nimiam inclinante massa sanguinea, volatilia, cinnabarina & ξ ialia hæcce tantum abest, vt conueniant, vt conuulsiones abigant, vt potius sudores adaugeant & nimios reddant, vltra spheram suam effe-ratis & diffatis humoribus.

LIBRI II. SECTIO II. CAPVT IV.

De
Legitimo bezoardica adhibendi modo.

Sed prius, quam prouehamur vterius & de hoc adhibendi bezoardica legitimo vsu monita & cautelas addamus, illud facile ex dictis patet, distinctionem esse summe necessariam inter bezoardica illam, de qua mox plura, qua in volatilia, media & fixa, non minus ac alia plura specifica, diuiduntur. Hæc ipsa distinctio fundamentum habet in re, estque vtilissima; nos vero h. l. non tam secundum materiale diuidere eadem voluimus, quam secundum medendi methodum simul, vt & pateat statim, quid agendum, & quomodo agendum sit in talismodi casibus, quæ vitam concernunt.

Hinc nota 1. *Vt diuersa venena, ita etiam diuersa sunt bezoardica.* Vtraque penitus, quod annisi sumus, inuestigata & iuxta se posita, quæ quibus conueniant, monstrant magis. Nisi enim